EXPANSIÓ DE BELLPUIG DURANT ELS SEGLES XVI I XVII

Entre els diversos aspectes i sectors d'expandiment que es poden estudiar sobre Bellpuig, em redueixo a aquest moment històric que m'ha semblat decisiu per a la futura capitalitat comarcal o sub-comarcal de la vila. Veurem els factors d'aquesta expansió fixant-nos més en les institucions. També es pot estudiar el factor geogràfic, com el comercial i industrial. Encara que em redueixi al polític i institucional, no podré escapar-me de fer referències a l'economia, a la demografia i altres símptomes d'expansió.

El factor polític i governamental sempre ha impulsat el creixement de les poblacions preferides, i a Espanya en tenim molts exemples, a més de Madrid.

Tota l'Edat Mitjana, Bellpuig hagué d'anar acompanyat del complement semàntic «d'Anglesola». La senyoria de Bellpuig amb els seus pobles era una branca esqueixada de la nissaga dels Anglesola, és a dir dels senyors, procedents del Solsonès o Cerdanya, que s'anomenaren «d'Anglesola», quan ocuparen aquest país. Els senyors de Bellpuig, malgrat la plena independència de la seva jurisdicció, continuaren amb el mateix patronímic; així ho feren també els de Miralcamp i altres branques que s'escamparen a Catalunya, Aragó i València.

Fou una de les gran nissagues de l'Edat Mitjana, que, per això, alguns historiadors romàntics del segle passat posaren, sense criteri històric, un Anglesola entre els nou barons de la fama de la cort de Carlemagne. Si no ho foren del rei franc, sí que formaren part important de la cort dels reis d'Aragó, des d'Alfons I de Catalunya fins a Pere el Cerimoniós.

Potser, a causa de les corts itinerants dels reis medievals i del continuat estat de guerra que Catalunya mantingué durant els segles XII i XIII i una part del XIV, als senyors de Bellpuig no els vagà de construir-se un gran palau a Bellpuig i situar-se en una vida salomònica, que haguera repercutit en un auge demogràfic i econòmic de Bellpuig. Cal tenir present també que durant aquest temps els nobles necessitaven soldats i altra gent per a la conquesta i repoblació de les terres de València, Mallorca, Múrcia i Sardenya.

Això que els barons de Bellpuig no pogueren fer a l'Edat Mitjana, ho aconseguiren amb la dinastia dels Cardona i la seva expansió cap a Itàlia. El final medieval fou desastrós per a tot Catalunya, per les epidèmies i per la guerra civil contra el rei Joan II, entre el 1462 i el 1472. Antoni de Cardona, que fou addicte al rei, obtingué la baronia de Bellpuig, després de la mort o assassinat d'Hug de Cardona. Llavors a la baronia s'hi ajuntà la baronia de Linyola, regida pels mateixos barons.

CONSTRUCCIONS. — Ramon Folch de Cardona, fill d'Antoni i Castellana de Requesens. Encara que Ramon de Cardona des de 1508 estigué molt lligat als assumptes d'Itàlia, tenia el seu palau i el reconstruí a Bellpuig, i ell, o la seva família visqueren aquí a l'estil dels nobles del Renaixement. Fou una època de pau al nostre país i certa fastuositat, que més endavant els bandolers hagueren d'intranquil·litzar. Durant la primera meitat de la centúria a Bellpuig es construí molt a càrrec

del baró, entre el palau senyorial i el monestir de Sant Bartomeu. A la segona meitat el poble desmuntà l'antiga església romànica i es decidí a construir una església de grans dimensions i a l'estil de l'època de transició del gòtic al renaixentista. La casa dels Consells és també una construcció d'aquesta centúria, com la capella de Sant Roc, que hi havia a la plaça.

IMMIGRACIÓ. — Tant les relacions amb la família senyorial, com aquests treballs de la vila, foren la causa de la immigració de famílies, a més de les facilitats que per establir-se aquí donà el Consell de la vila. Acudiren picapedrers francesos o gascons. Alguns cavallers que tenien intervenció en el govern de les baronies residien a Bellpuig, com Lluís de Sedó, Jaume Ferràndiz, Joan Llopis, Alós Colom i, al començament del segle XVII, Gispert de Ponts, senyor de Ribelles. Apareixen altres famílies forasteres, com Diego López de Cerdans, procurador de l'Almirall; Lluís Martínez, pregoner, Iñigo de Paz, apotecari, Cortès, Flores, Jaume Fernés, el Sr. de Toralla. Dels pobles veïns vénen els Tudela, els Calbís, Arnaldó, els Gener i fins algun napolità que deixà el seu nom a una casa de la Plaça de Sant Roc.

LA UNIÓ DE PREVERES. — Un altre fet que influí notablement en la comunitat de pobles, fou el patronatge que Ramon de Cardona i els successors tingueren per concessió de la Santa Seu sobre l'administració de les parròquies de la baronia de Bellpuig. Els senyors de Bellpuig podien presentar els rectors de tots aquests pobles, que generalment el bisbe acceptava. L'església no cobrava el delme, que era del senyor, però la primícia, que solia ser la tercera part del delme, el senyor de Bellpuig la reconegué sempre a les parròquies, i, a més, part del delme també el posà en mans d'algunes esglésies, com fou a Utxafava, on el rector cobrava el delme i el senyor, la primícia; cosa semblant esdevenia als Eixaders. El president d'aquesta Unió era el rector de Bellpuig, que s'anomenava el «capellà major». De rectors de Bellpuig en trobem procedents de pobles de l'entorn i de Barbens, que no era de la Baronia.

EL MONESTIR. — El que donà vida al monestir de Sant Bartomeu fou la comunitat de franciscans, que s'hi establí. La gent tenia molta confiança en els frares; si moltes persones freqüentaven la seva església i les predicacions que feien, els frares eren sol.licitats com a predicadors no sols a Bellpuig, sinó també a molts pobles de l'entorn; en els testaments no hi manquen els llegats al convent i a la confraria de Sant Bartomeu.

EL SANT CRIST DE BORMIO. — L'esdeveniment que ressalta més com element aglutinant de molts pobles, fou l'arribada d'aquesta santa figura, el 1621. Hi tingué una intervenció especial en fer-la portar d'Itàlia, la senyora Isabel de Casanova, que era de Preixana i feia de criada del duc de Fèria i baró de Bellpuig. Al cap de dos anys ja s'havia creat una confraria del Sant Crist que tenia associats de més de vint pobles de l'entorn de Bellpuig.

Vingueren a continuació les processons que es feien aquí amb el Sant Crist, en casos de necessitats genèriques; eren manifestacions massives de fe i de pregària que es regien segons un costumari popular. Els síndics dels pobles, de la baronia i d'onsevulla, sol.licitaven la «treta del Sant Crist» a les autoritats de Bellpuig; el Consell de la vila ho comunicava als clergues i al capellà major; en una reunió en què intervenien alguns consellers de Bellpuig, un representant dels síndics dels pobles, el capellà major i la comunitat de preveres, determinaven el dia de la treta i processó.

Un franciscà del monestir solia ser el predicador.

D'aquesta època endavant el desenvolupament de Bellpuig procedia més d'una dinàmica popular, que de l'autoritat feudal; una de les primeres conseqüències fou el creixement demogràfic, que en cada fogatge o empadronament feia un gran avenç que anava destacant Bellpuig sobre els pobles de la baronia i altres de l'entorn.

ANTONI BACH